

Правові позиції Верховного Суду щодо застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства

Рішення, внесені до ЄДРСР за січень – березень 2023 року

Внесення змін до плану санації боржника у процедурі його санації до відкриття провадження у справі про банкрутство

Громадяни та юридичні особи здійснюють свої права за принципом "дозволено все, що прямо не заборонено законом". Разом з тим державні органи та їх посадові особи здійснюють діяльність за принципом "дозволено лише те, що прямо визначено законом".

Колегія суддів погодилася з доводами скаржника про те, що частиною 10 статті 5 КУзПБ прямо не передбачено можливість внесення змін до плану санації саме щодо продовження строків вже затвердженого плану санації.

Водночас ВС зауважив, що скаржник, вказуючи на те, що положеннями статті 5 КУзПБ не передбачено продовження строку вже затвердженого плану санації, помилково ототожнює наслідки дії такої норми для боржника із наслідками, які б мала зазначена норма у випадку регулювання нею прав і обов'язків державного органу, оскільки у цьому випадку боржник є приватною юридичною особою, а не державним органом.

У цьому разі зазначена норма не лише не передбачає продовження строку вже затвердженого плану санації, але і не забороняє здійснення такого продовження. Законодавець у такому випадку обмежує боржника лише порядком внесення відповідних змін, однак не визначає їх вичерпний перелік, що надає для учасників справи можливість залучення більшої кількості інструментів для відновлення платоспроможності боржника та погашення ним кредиторських вимог.

Отже, з огляду на положення статей 6, 8 Конституції України, статей 12, 13 ЦК України, статей 7, 19 ГК України, частини десятої статті 5 КУзПБ, боржник не позбавлений права внести у порядку, передбаченому положеннями статті 5 КУзПБ, зміни до вже затвердженого плану санації щодо строку його виконання.

Постанова КГС ВС від 31.01.2023 у справі № 922/2071/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108956716>

Юрисдикція розгляду майнових спорів у справі про банкрутство за наявності арбітражної угоди

ВС акцентував увагу, що КУзПБ не встановлює жодних інших правил реалізації арбітражного застереження щодо юрисдикції спору, стороною якого є боржник у справі про банкрутство, позаяк таке суперечило б імперативним нормам національного права та положенням міжнародних договорів, що є частиною національного законодавства та застосовуються, відповідно до приписів статті 19 Закону України "Про міжнародні договори". Проте, така прогалина у спеціальному законі не може бути приводом для заперечення права сторін на передачу спору до арбітражу через розширене тлумачення господарським судом статті 7 КУзПБ, попри вичерпне врегулювання цього питання у статей 4, 22, 226 ГПК України, адже за приписами статті 2 КУзПБ провадження у справах про банкрутство регулюється цим Кодексом, ГПК України, іншими законами України, а за частини 2 статті 7 КУзПБ господарський суд розглядає спори, стороною в яких є боржник, за правилами, визначеними ГПК України.

За наявності арбітражної угоди між сторонами спору, що може бути переданий на вирішення міжнародного комерційного арбітражу, та поданого стороною відповідно до вимог ГПК України клопотання про припинення провадження господарський, суд може продовжити розгляд справи лише за умови встановлення в передбаченому законом порядку недійсності, втрати чинності або неможливості виконання вказаної угоди.

ВС погодився з висновком суду першої інстанції про залишення без розгляду відповідно до пункту 7 частини 1 статті 226 ГПК України в частині позовної вимоги про визнання недійсною гарантії, оскільки сторони уклали угоду про передачу такого спору на розгляд міжнародного комерційного арбітражу, презумпція дійсності цієї угоди не спростована і відповідач – 2 заявив про її застосування до початка розгляду справи національним судом.

Постанова КГС ВС від 23.02.2023 у справі № 911/2977/21 (911/3687/21)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/109645627>

Залежність розміру основної винагороди приватного виконавця від фактично стягнутої суми боргу у виконавчому провадженні

Постановою приватного виконавця про передачу майна стягувачу у рахунок погашення боргу передано банку в рахунок погашення заборгованості за виконавчим листом за рішенням місцевого суду на загальну суму 1 080 512 грн. При цьому на підставі вищезазначених документів, 09.10.2020 банк отримав свідоцтво про право власності, видане приватним нотаріусом та зареєстроване у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

За результатами попереднього засідання, зазначені обставини та наявність постанови приватного виконавця у межах виконавчого провадження стали підставою для визнання приватного виконавця кредитором боржника на суму 115 944, 42 грн, що відносяться до другої черги задоволення.

Судами встановлено, що рішення приватного нотаріуса про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, а також про здійснення реєстрації права власності за банком нерухомого майна боржника було визнано недійсним та скасоване, оскільки вчинення таких дій супроводжувалось недотримання вимог Закону України "Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті".

З огляду на це, ВС визнав обґрунтованими висновки судів попередніх інстанцій про те, що у боржника не виникли грошові зобов'язання перед приватним виконавцем в розумінні статті 1 КУзПБ, оскільки скаржник не підтвердив стягнення суми боргу за виконавчими документами, пропорційно якій було нараховано основну винагороду приватного виконавця у розмірі заявлених кредиторських вимог до боржника.

ВС також наголосив, що грошове зобов'язання боржника зі сплати основної винагороди приватному виконавцю не виникає з моменту винесення постанови про стягнення такої винагороди при відкритті виконавчого провадження, оскільки за приписами частин 4, 5 статті 31 Закону України "Про виконавче провадження" розмір основної винагороди, виплати якої може вимагати приватний виконавець від боржника, безпосередньо залежить від фактично стягнутої суми боргу у виконавчому провадженні, а не від зазначеної у виконавчому документі загальної суми стягнення.

Постанова КГС ВС від 14.03.2023 у справі № 910/13760/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/109747296>

Застосування статті 204 ЦК України в поєднанні з положеннями КУзПБ при розгляді заяви з кредиторськими вимогами за борговою розпискою та визнання кредиторських вимог

Задля унеможливлення загрози визнання господарським судом фіктивної кредиторської заборгованості до боржника, на кредитора – фізичну особу як заявника грошових вимог на підставі боргової розписки покладається обов'язок підвищеного стандарту доказування в разі виникнення вмотивованих сумнівів сторін у справі про неплатоспроможність фізичної особи щодо обґрунтованості вимог такого кредитора.

Під час розгляду заяви кредитора з відповідними грошовими вимогами до боржника господарському суду потрібно враховувати достатність (повноту і всебічність) поданих доказів як взаємозв'язок їх сукупності, що дозволяє суду зробити достовірний висновок про існування заборгованості за борговою розпискою.

У разі вмотивованих сумнівів інших кредиторів щодо реальності (дійсності) такої заборгованості обґрунтування грошових вимог до боржника самим лише договором позики та / або борговою розпискою у справі про неплатоспроможність фізичної особи може бути недостатнім.

При цьому визначена приписами статті 204 ЦК України презумпція правомірності укладеного між сторонами правочину не спростовує відповідного обов'язку заявника-кредитора, вимоги якого підтвержені борговою розпискою, надати сукупність усіх необхідних доказів на обґрунтування своїх вимог.

Отже, за висновками ВС, не досліджуючи дійсність відповідного правочину, що виходить за межі предмета розгляду заяви кредитора з грошовими вимогами до боржника, господарський суд у справі про неплатоспроможність фізичної особи, вирішуючи питання про належне документальне підтвердження кредиторських вимог за борговою розпискою, може надати правову оцінку реальності (дійсності) таких зобов'язань на підставі інших доказів, що підтверджують / спростовують фінансову спроможність цього кредитора щодо надання відповідної позики боржнику.

Презумпція вини керівника юридичної особи в разі недотримання ним імперативного обов'язку щодо звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство за наявності в юридичної особи ознак неплатоспроможності

Предметом судового розгляду є питання наявності підстав для покладення солідарної відповідальності на керівника боржника, у зв'язку з не зверненням у місячний строк до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі загрози неплатоспроможності.

Невиконання керівником вимог абзацу 1 частини 6 статті 34 КУзПБ щодо звернення до суду в місячний строк за наявності визначених цією нормою підстав із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника свідчить по суті про недобросовісне приховування ним від кредиторів інформації щодо незадовільного майнового становища боржника. Керівник боржника як особа, яка притягується до солідарної відповідальності, спростовуючи названу презумпцію має право довести добросовісність, розумність своїх дій у недотриманні вимог абзацу 1 частини 6 статті 34 КУзПБ.

Якщо керівник боржника доведе, що виникнення обставин, визначених абзацом 1 частини 6 статті 34 КУзПБ, не свідчило про стан загрози неплатоспроможності тобто об'єктивне банкрутство (критичний момент з настанням якого боржник через зниження вартості чистих активів став нездатним у повному обсязі задовольнити вимоги кредиторів, у тому числі і щодо сплати обов'язкових платежів), і він незважаючи на тимчасові фінансові ускладнення добросовісно розраховував на їх подолання в розумний строк, доклав залежних від себе максимальних зусиль для досягнення такого результату то такий керівник з урахуванням загальноправових принципів юридичної відповідальності може бути звільненим від солідарної відповідальності.

З огляду на помилковість висновків суду апеляційної інстанції та не спростування висновку місцевого господарського суду про наявність підстав для покладення на керівника Товариства солідарної відповідальності у зв'язку з порушенням вимог частини 6 статті 34 КУзПБ щодо зобов'язання у місячний строк звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі через неможливість задовольнити вимоги кредиторів, ВС дійшов висновку, що судом апеляційної інстанції скасовано судові рішення місцевого господарського суду, яке відповідає закону. Водночас доводи касаційних скарг про неправильне застосування судом апеляційної інстанції частини 6 статті 34 КУзПБ та неврахування наведених вище висновків ВС щодо покладення солідарної відповідальності на керівника боржника знайшли своє підтвердження.

Постанова КГС ВС від 30.03.2023 у справі № 910/13909/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/110106904>

Способи захисту інтересів боржника та кредиторів за наявності ознак фраздаторності правочину

Фраздаторним може виявитися будь-який правочин, що здійснюється між учасниками господарських правовідносин, який укладений на шкоду кредиторам, отже, такий правочин може бути визнаний недійсним у порядку позовного провадження в межах справи про банкрутство відповідно до статті 7 КУЗПБ на підставі пункту 6 частини 1 статті 3 ЦК України як такий, що вчинений всупереч принципу добросовісності, та частин 3, 6 статті 13 ЦК України з підстав недопустимості зловживання правом, на відміну від визнання недійсним фіктивного правочину, лише на підставі статті 234 ЦК України.

У такому разі звернення в межах справи про банкрутство з позовом про визнання недійсними правочинів боржника на підставі загальних засад цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом є належним способом захисту, який гарантує практичну й ефективну можливість захисту порушених прав кредиторів та боржника.

Боржник має усвідомлювати повне виконання свого обов'язку перед кредитором. У зв'язку з цим можна розмежувати також критерії фраздаторності: об'єктивний – коли вчиняється правочин цілеспрямовано на ухилення від виконання обов'язку за наявності існуючої вже заборгованості; суб'єктивний – усвідомлення боржником появи боргу в результаті укладення правочину, що повинно аналізуватися через призму економічної мети договору, сумлінність та добросовісність дій боржника, які мають бути спрямовані на погашення боргу, а не навпаки, на неможливість виконання зобов'язання.

Постанова КГС ВС від 16.02.2023 у справі № 903/877/20 (903/150/22)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/109422997>

Наслідки пред'явлення податковим органом кредиторських вимог до боржника, які виникли на підставі податкових декларацій з орендної плати та податку на додану вартість

Матеріали справи свідчать про те, що заявлені грошові вимоги були нараховані після визнання ПАТ "Криворізький турбінний завод "Констар" банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

Суд відзначає, що наслідки визнання боржника банкрутом визначені положеннями статті 59 КУЗПБ, відповідно до частини першої якої з дня ухвали господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури: господарська діяльність банкрута завершується закінченням технологічного циклу з виготовлення продукції у разі можливості її продажу, крім укладення та виконання договорів, що мають на меті захист майна банкрута або забезпечення його збереження (підтримання) у належному стані, договорів оренди майна, яке тимчасово не використовується, на період до його продажу у процедурі ліквідації тощо; строк виконання всіх грошових зобов'язань банкрута вважається таким, що настав; у банкрута не виникає жодних додаткових зобов'язань, у тому числі зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), крім витрат, безпосередньо пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури.

З урахуванням наведеного з дня визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури у нього не виникає обов'язку зі сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), які були нараховані за період після визнання боржника банкрутом, оскільки положеннями частини 1 статті 38 Закону про банкрутство, які аналогічні за змістом положенням частини першої статті 59 КУзПБ, передбачено підставу для припинення обов'язку боржника, якого визнано банкрутом, щодо обчислення та сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), крім витрат, безпосередньо пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури. Самостійне подання ліквідатором звітності до податкового органу не є винятком з цього правила. Водночас судами встановлено відсутність підстав для віднесення податків та зборів до витрат, безпосередньо пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури згідно з абзацом 4 пункту 1 частини 1 статті 64 КУзПБ. Враховуючи вищевикладені норми законодавства та правову позицію Верховного Суду, заявлені ГУ ДПС у Дніпропетровській області грошові вимоги до боржника, які виникли на підставі податкових декларації з орендної плати з юридичних осіб та з податку на додану вартість за період з 04.03.2020 по 01.08.2021, а саме після визнання боржника банкрутом, суперечать частині 1 статті 59 КУзПБ.

Ухвалюючи оскаржувані судові рішення про відхилення грошових вимог Головного управління ДПС у Дніпропетровській області, суди попередніх інстанцій правильно застосували положення статті 59 КУзПБ щодо наслідків визнання боржника банкрутом, якими передбачено підставу для припинення обов'язку боржника визнаного банкрутом, щодо обчислення та сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Постанова КГС ВС від 15.02.2023 у справі № 904/5722/14

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/109100511>

Наслідки закриття провадження для майнового поручителя у справі про банкрутство та припинення у зв'язку з цим основного кредитного зобов'язання боржника

Верховний Суд зазначив, що укладаючи договір застави (іпотеки), заставодавець (іпотекодавець) бере на себе всі ризики, пов'язані з невиконанням зобов'язання боржником (у межах вартості предмета застави (іпотеки), у тому числі й ті, що виникають унаслідок банкрутства боржника з його подальшим виключенням із відповідного державного реєстру. Оскільки покладення цих ризиків на особу, яка видала забезпечення, відбулося за договором, укладеним заставодавцем (іпотекодавцем) саме із кредитором, то всі узяті ризики необхідно покласти на особу, яка видала забезпечення, і після припинення існування боржника.

Відповідно до частини 4 статті 593 ЦК України припинення основного зобов'язання внаслідок ліквідації юридичної особи, яка виступає боржником у такому зобов'язанні, не припиняє права застави (іпотеки) на майно, передане в заставу майновим поручителем такого боржника, якщо заставодержатель до ліквідації боржника-юридичної особи реалізував своє право щодо звернення стягнення на предмет застави (іпотеки) шляхом подання позову або пред'явлення вимоги.

Отже, ліквідація боржника не припиняє обов'язок заставодавця (іпотекодавця) із несення цих ризиків. Інше може бути передбачено договором між кредитором та особою, яка видала забезпечення, тобто звільнення останньої від таких ризиків має бути предметом спеціальної домовленості між нею і кредитором.

Сам факт ліквідації боржника за кредитним договором із внесенням запису до відповідного реєстру про припинення юридичної особи за наявності заборгованості боржника за цим договором, яка не була погашена у процедурі ліквідації, не є підставою для припинення договору іпотеки, укладеного для забезпечення виконання кредитного договору боржником.

Постановлення господарським судом ухвали про ліквідацію юридичної особи – боржника за основним зобов'язанням і його виключення із ЄДР не припиняє забезпечувального зобов'язання, якщо кредитор до виключення боржника з цього реєстру реалізував своє право щодо заставодавця/іпотекодавця, пред'явивши до нього відповідний позов.

Як стверджує скаржник у цій справі, відносно позичальника за основним кредитним зобов'язанням – ОСОБА_2 ухвалою господарського суду було закрито провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи на підставі пункту 4 частини 1 статті 90 КУзПБ та постановлено, що вимоги конкурсних кредиторів, які не були заявлені в установленій строк вважаються погашеними, а виконавчі документи за цими вимогами визнано такими, що не підлягають виконанню. За доводом скаржника, таким чином, припинилося основне зобов'язання позичальника за кредитним договором, а отже і припинилися іпотека.

В силу положень частини 4 статті 90 КУзПБ у випадках, передбачених пунктами 4-6 частини 1 цієї статті, господарський суд в ухвалі про закриття провадження у справі зазначив, що вимоги конкурсних кредиторів, які не були заявлені в установленій цим Кодексом строк або були відхилені господарським судом, вважаються погашеними, а виконавчі документи за відповідними вимогами визнаються такими, що не підлягають виконанню.

Отже, наслідки закриття провадження у справі про банкрутство на підставі пункту 4 частини 1 статті 90 КУзПБ та визначені частиною 4 вказаної статті, зокрема, щодо припинення основного зобов'язання такого боржника, поширюються і на справи про неплатоспроможність фізичної особи.

При цьому, Верховний Суд вважає, що положення частини 4 статті 593 ЦК України щодо не припинення права застави (іпотеки) на майно у зв'язку із припиненням основного зобов'язання, поширюються і на наслідки закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи із застосуванням наслідків, визначених частиною 4 статті 90 КУзПБ, якою передбачено погашення вимог конкурсних кредиторів, які не були заявлені в установлений строк або були відхилені господарським судом та визнання виконавчих документи за відповідними вимогами визнаються такими, що не підлягають виконанню.

Тобто, АТ "Креді Агріколь Банк" реалізувало своє право іпотекодавця, звернувшись до Господарського суду Сумської області із відповідним позовом у справі № 920/564/13.

З огляду на зазначене Верховний Суд дійшов висновку, що закриття провадження у справі про неплатоспроможність позичальника за кредитним зобов'язанням на підставі пункту 4 частини 1 статті 90 КУзПБ, припинення у зв'язку з цим основного кредитного зобов'язання та за умови реалізації іпотекодержателем свого права шляхом звернення з позовом, не має наслідком припинення зобов'язання майнового поручителя за іпотекою - ТОВ "Катана" на підставі статті 17 Закону України «Про іпотеку».

Постанова КГС ВС від 12.01.2023 у справі № 920/375/21(19/61-10)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108422537>

Обов'язок контролюючого органу подати разом із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство докази вжиття заходів забезпечення погашення податкового боргу та недоїмки зі сплати єдиного соціального внеску

До заяви кредитора – контролюючого органу, уповноваженого відповідно до ПК України здійснювати заходи щодо забезпечення погашення податкового боргу та недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у межах своїх повноважень, іншого органу, який відповідно до закону здійснює контроль за справлянням інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, додаються докази вжиття заходів щодо стягнення (погашення) податкового боргу або іншої заборгованості у встановленому законодавством порядку (абзац 6 частини 2 статті 34 КУзПБ).

Отже, законодавець встановив обов'язкову кваліфіковану умову ініціювання контролюючим органом справи про банкрутство з огляду на його повноваження, як органу стягнення податкового боргу чи недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, та правовий механізм забезпечення погашення цих боргів за рахунок коштів і майна платників податків, обов'язок реалізації якого покладено на контролюючі органи відповідно до спеціального законодавства.

Аналіз наведеного дає підстави для висновку, на контролюючий орган покладено обов'язок подання разом із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство всіх доказів вжиття заходів забезпечення погашення податкового боргу та недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відповідно до компетенції та в порядку передбаченому спеціальним законодавством, що регулює відносини, які виникають у сфері справляння відповідних податків і зборів. Відсутність або неповнота таких доказів досліджується господарським судом станом на час

ініціювання контролюючим органом провадження у справі про банкрутство та відповідно до частини третьої статті 37 КУзПБ можуть бути підставою для залишення заяви про відкриття провадження у справі без руху з підстав, передбачених у статті 174 ГПК України, з урахуванням вимог КУзПБ.

З матеріалів справи вбачається, що судом апеляційної інстанції під час апеляційного перегляду ухвали Господарського суду міста Києва від 31.05.2022 (якою, зокрема, відкрито провадження у справі про банкрутство ДП "Край Проперті") встановлено здійснення дій контролюючим органом (ініціюючий кредитор), передбачених спеціальним законодавством. Тобто апеляційний суд, за результатами розгляду заяви Головного управління ДПС у міста Києві дійшов висновку, що податковим органом вчинені усі дії, передбачені для можливості погашення існуючого боргу за рахунок дебіторської заборгованості боржника, зокрема, пункт 87.5 статті 87 та пункт 95.22. статті 95 ПК України.

Доводи скаржника про наявність спору про право є необґрунтованими, оскільки спір щодо нарахування та визначення суми боргу ДП "Край Проперті" був предметом судового розгляду, за результатами якого судом прийняте відповідне рішення, яким фактично вже вирішено "спір про право".

Також колегія суддів вважає необґрунтованими доводи скаржника про те, що контролюючим органом не вчинено у повному обсязі дій щодо стягнення податкового боргу чи недоїмки з огляду на таке.

З огляду на встановлені апеляційним судом обставини щодо відсутності реєстрації в базах ДПС розрахункових операцій боржником, подання останньої звітності до контролюючого органу у 2021 року, відсутності інформації про місцезнаходження посадових осіб підприємства, ВС погодився з висновком апеляційного суду про те, що такі обставини перешкоджають здійсненню заходів зі стягнення заборгованості, передбачених пунктом 95.4 та пунктом 95.22 статті 95 ПК України. Також ДПС було направлено ряд запитів спрямованих на пошук майна боржника за рахунок якого можливо було б задовольнити вимоги. Разом з тим інформація щодо активів боржника, які можуть бути джерелом погашення податкового боргу – відсутня. Тож апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про неможливість здійснення контролюючим органом у цьому разі заходів стягнення, передбачених пунктом 95.6 статті 95 ПК.

Постанова КГС ВС від 21.03.2023 у справі № 910/21899/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/110051241>

